

רשאי להמרות את פיהם של הממונים עליו אין די בכך שידמה בנפשו שהללו אינם צודקים; אף אין די בכך שיהיו לו נימוקים חותכים להוכחת טעותה של הסמכות הממוסדת; רשאי אדם לא לציית לרשויות אך-ורק כאשר יוכל לומר לעצמו בלב שלם: "בפני אל-אלוהים איני מעז לציית להוראה זו"—אז ורק אז אפשר לקבל את עמדתו הסרבנית כמבוססת על טעמי מצפון.

אין ספק שזו דרגה גבוהה מאד של אחריות מוסרית, ואולי אין היא מתאימה בדיוק לחברה דמוקרטית. אך בלי מידה מסוימת של אחריות כזאת אין הפרשנות בשעת-חירום אלא בבחינת אהד המשחקים האסורים.

אייסופוס:

השועל קצוץ-הזנב

שועל אחד נקצץ זנבו במלכודת. התבייש מאד בדבר זה וחשב שחיינו אינם חיים. מה עשה? החליט שיש להביא לידי כך גם את שאר השועלים כדי שיוכל לחפות על מומו בצרת הרבים. כינס את כל השועלים והציע להם לכרות את זנבותיהם, באמרו שלא זו בלבד שאין בהם נזי אלא שהם נטל מיותר לגמרי שנתלה בהם. נכנס אחד מן השועלים לתוך דבריו ואמר: "אילולא היה הדבר לטובתך, ודאי לא היית משיא לנו עצה כזאת".

* משל זה מתאים לכל אלה שמשיאים עצות לחבריהם לא מתוך דרישת טובה להם אלא להנאת עצמם.